

Rodzina z problemem alkoholowym – jak pomagać nie szkodząc dzieciom?

Państwowa Agencja Rozwiązywania Problemów Alkoholowych podaje, że przyjmując, iż w Polsce żyje około 700-800 tysięcy osób uzależnionych od alkoholu, liczbę niepełnoletnich dzieci alkoholików możemy określić na około 2 miliony, z których co najmniej połowa żyje w sytuacji drastycznie zagrażającej ich zdrowiu i rozwojowi. Należy pamiętać, że przemoc domowa i poważne zaniedbania wychowawcze mogą występować w związku z alkoholem nawet wtedy, gdy nie występuje jeszcze kliniczne zdiagnozowanie uzależnienia od alkoholu, lecz jedynie okresowe lub agresywne upijanie się dorosłych członków rodziny

Zgodnie z koncepcją rodziny jako systemu, zmiana zachodząca w którymkolwiek z elementów ma wpływ na pozostałe. Zachowanie alkoholika zakłóca ustalony w rodzinie porządek. Pozostali członkowie zmieniają swój sposób funkcjonowania starając się przystosować do następujących zmian. Specyfika rodziny alkoholowej, która ma wpływ na rozwój dziecka to: zasady, które kierują życiem rodziny i role, które zaczynają pełnić, by zneutralizować skutki zachowania alkoholika; konsekwencje jednych i drugich są widoczne zarówno w okresie życia w tej rodzinie, jak i w późniejszym życiu dorosłym.

Podstawowym źródłem zagrożeń dla dziecka w rodzinie z problemem alkoholowym jest stan chronicznego napięcia i stresu. Trwanie w ciągłej niepewności, nieprzewidywalność wydarzeń wywołuje u dziecka poczucie braku stabilności, porządku życiowego, a co za tym idzie brak kontroli nad swoim życiem. U dzieci wychowywanych w rodzinach alkoholowych występuje stałe poczucie niższej wartości oraz obniżone poczucie szacunku do samego siebie. Wyraża się to w samokrytyce, deprecjonowaniu własnych osiągnięć oraz działaniach autodestrukcyjnych. Większość dzieci ma problemy związane z poczuciem tożsamości. Życie w chronicznym stresie, któremu towarzyszy poczucie bezsilności, upośledza funkcjonowanie systemu immunologicznego i powoduje choroby somatyczne. Dzieci alkoholików w porównaniu z dziećmi ze zdrowych rodzin mają więcej problemów zdrowotnych z powodu obniżenia odporności biologicznej. Ponadto w tej grupie często możemy zaobserwować nadużywanie alkoholu, narkotyków i innych środków zmieniających świadomość.

Większość autorytetów jest zgodna, że szkoły są najlepszym miejscem do identyfikowania dzieci alkoholików. Rzeczywiście tak często się dzieje, ale próby

wykrywania tych dzieci i organizowania im pomocy należy zaczynać wcześniej np. w wieku przedszkolnym. Taki pogląd jest uzasadniony tym, że mechanizm zaprzeczeń i role rodzinne u dzieci w młodszym wieku szkolnym są już utrwalone a działania interwencyjne podjęte wcześniej będą bardziej skuteczne, bo mogą zapobiec utrwaleniu negatywnych wzorów zachowań. Nauczyciele są najbliższymi dorosłymi osobami, które powinny rozpoznać dzieci mające ten problem w rodzinie i zainicjować zorganizowanie im pomocy. Udzielając pomocy wychowawca powinien nawiązać kontakt przede wszystkim z rodzicami oraz z instytucjami, takimi jak pomoc społeczna, sąd, policja, poradnia psychologiczno-pedagogiczna czy pedagog szkolny. Współpraca pomiędzy nimi i skoordynowanie podejmowanych działań może przyczynić się do poprawy sytuacji dziecka oraz zwiększenia skuteczności interwencji podejmowanych wobec pozostałych członków rodziny, zwłaszcza w aspekcie motywowania rodziców do podjęcia terapii i rozwiązania problemów osobistych. Na tym kończy się rola szkoły, która nie jest miejscem do prowadzenia terapii dziecka i rodziny. Miejscem profesjonalnej pomocy dla dzieci z rodzin z problemem alkoholowym są świetlice terapeutyczne. Jeżeli w ogniskach czy świetlicach oferta jest kierowana tylko do dzieci to pracownicy doświadczają małej skuteczności w tej pracy a rodzice wycofują się ze swej roli wobec dzieci lub przejawiają postawy roszczeniowe. Dla dzieci jest to sytuacja często bardzo trudna, szczególnie, gdy przekazywane normy wartości są sprzeczne z realizowanymi w rodzinie. Pomagający również stoją przed problemem, jak przekazywać dziecku ważne normy i wartości, jeśli są sprzeczne z przekazywanymi przez rodziców. Dzieciom nie jest obojętne kto je wychowuje. Rodzice są najważniejszymi osobami w ich życiu, nawet wtedy gdy je zaniedbują, odrzucają, krzywdzą. Dziecko ma nadzieję, że rodzice się zmieniają, pokochają, zaopiekują się. Ta nadzieja jest silna nawet gdy dziecko jest w placówce opiekuńczo-wychowawczej. Trudno im wejść w dorosłe życie, gdy ta nadzieja nie zostanie spełniona. Próba zastąpienia rodziców doprowadza do ich wycofywania się. Dla wielu wychowawców odkryciem jest, że z rodzicami (nawet tymi trudnymi) można zawrzeć kontrakt. Jeszcze większe zdziwienie budzi, gdy okazuje się to realne.

Podstawowym zadaniem pomocy dzieciom jest ograniczenie destrukcyjnego wpływu patologicznego picia alkoholu przez rodziców. Często jednak to się nie udaje i dziecko musi opuścić rodzinę, ale nawet wtedy powinny być podejmowane działania zorientowane na wspieranie i reintegrację rodziny. Stanowią one obecnie kluczowy element polityki społecznej w większości krajów, posiadających bogate doświadczenia w zakresie opieki nad dzieckiem. Reintegracja rodziny oznacza planowy proces odbudowywania więzi w rodzinach, w których na skutek kryzysu więzi te zostały zerwane lub osłabione - od udzielenia informacji,

nawiązania i podtrzymywania kontaktu, udzielania wszechstronnego wsparcia rodzinie do faktycznego powrotu dziecka do rodziny biologicznej.

Korzystniejszą formą udzielania pomocy dzieciom, które nie mogą powrócić do rodziny naturalnej, są rodziny adopcyjne, zastępcze a także rodzinne domy dziecka. Niemniej jednak wobec wszystkich dzieci posiadających rodziców naturalnych należy podejmować wysiłek ponownej integracji z rodziną.

Dziecko, które nie otrzyma pomocy, ma mniejsze szanse zbudowania dojrzałej tożsamości i ułożenia sobie szczęśliwego życia w przyszłości, jest też zagrożone alkoholizmem. Zwiększa się ryzyko, że w dorosłości będzie uzależnione lub emocjonalnie zaburzone. Jeśli nie można zapewnić mu profesjonalnej kompleksowej pomocy, to warto pamiętać, że dla niego liczy się każda godzina przebywania w miejscu, gdzie nie ma napięcia.

Bibliografia:

- Bradshaw J. *Zrozumieć rodzinę*, IPZiT, Warszawa 1994.
- Browne K., Herbert M. *Zapobieganie przemocy w rodzinie*, WSiP, Warszawa 1999.
- Dziecko w rodzinie alkoholowej*, wideo-wykład, J. Mellibruda, Instytut Psychologii Zdrowia PTP.
- Gaś Z. *Rodzina wobec uzależnień*, Warszawa 1993.
- Karasowska A. *W jedności siła*. Remedium 2000,2 (82), 24
- Kawula S., Brągiel J., Janke A. W. *Pedagogika rodziny*. Wydawnictwo Adam Marszałek. Toruń 2000
- Prajsner M. *Rodzina dysfunkcyjna*. Remedium 2002,5 (111), 18
- Robinson Bryan E., Rhoden J. Lyn, *Pomoc psychologiczna dla dzieci alkoholików*. PARPA, Warszawa 2000.
- Skrzypczyk W. *Dzieci alkoholików-zdarzenia traumatyczne*, Łódź 2000.
- Wojcieszek K. *Pozwólmy im kochać*, Remedium 1998,1 (59), 14